

2024-től

érvényes
követelmények

KÖZÉPSZINT • SZÓBELI

Csuszó Sándor • Kozma Géza • Lovrity Andrea

ÉRETTSÉGI TÉMAVÁZLATOK TÖRTÉNELEM

Felkészítőkönyv ábrákkal és adattárral

A könyvet írta: Csuszó Sándor • középiskolai tanár
Kozma Géza • középiskolai tanár
Lovrity Andrea • középiskolai tanár

Lektorálta: Éles Aranka • középiskolai tanár
Dr. Nagy Mariann • habil. egyetemi professor

Felelős szerkesztő: Bozsik Katalin

Borítóterv: Szőke András

Tipográfia: Márffy János, Molnár Mónika

Műszaki szerkesztő: Becsei György

Anyanyelvi lektor: Varró Sándor

Fotók: shutterstock.com, Mozaik Archívum

A Mozaik Archívum képeinek kizárólagos felhasználói joga a Mozaik Kiadó Kft. tulajdona. Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

ISBN: 978 963 697 890 7

Copyright: **Mozaik Kiadó – Szeged, 2023**

Könyvünkkel az érettségire való fölkészülésben szeretnénk segíteni.

A kötet 73 téma vázlatát tartalmazza 7 témakörbe besorolva a **2024**-től érvényes **középszintű érettségi követelmények** szerint.

Folyamatos szöveg helyett **vázlatos formát** választottunk,

- mert az elrendezés így tükrözi legjobban a kifejtés **gondolatmenetét**;
- mert a **tanulási nehézséggel küzdők** könnyebben átlátják a fölbontott szövegeket;
- mert ez a forma **kiemeli a lényegét**;
- mert a vázlat a legalkalmasabb a gyors **ismétlésre**.

A könyv felépítéséről

Témák és szövegek

- A szövegek rövidek, a lényegre koncentrálnak.
- A címek megegyeznek az érettségi követelményekben megadott témaleírásokkal.
- Egy téma egy oldalpáron jelenik meg.
- Az egyetemes és magyar vonatkozásokat külön szövegekben dolgoztuk föl.
- A kifejtendő altémákat grafikai eszközökkel emeltük ki.
- Az állítások, érvek és következtetések logikáját az elrendezés is mutatja.
- A kulcsszavak, adatok vastag szedése figyelemfelhívó, és segíti a gyors áttekintést.

Ábrák

- Az összefüggések vizuális megjelenítése a téma megértését támogatja.
- A rövid összegzésként is értelmezhető ábra segíti az ismeretek memorizálását.

Adattár

- A vázlatok fogalmak, személyek, topográfiai és kronológiai adatok felsorolásával zárulnak.
- A felsorolásban eltérő színnel szedett adatok a kifejtéshez szükségesek, bár nem szerepelnek a 2020-as kerettanterv lexikai követelményei között.
- A listák összes adatának magyarázata megtalálható a betűrendes adattárban.
- Itt szerepelnek olyan adatok is, amelyeket a listák nem, de a kerettanterv tartalmaz.
- Mivel az adatok a korszakban értelmezve jelennek meg, minden témakörhöz külön adattár készült.

Hogyan használják a könyvet?

- Gyakorolhatják az esszék írását az érettségien elvárt terjedelemben.
- Összeállíthatják a szóbeli témákat az iskolában megadott szempontok szerint.
- Vessék össze a szövegeket az ábrákkal, kövessék a logikai párhuzamokat!
- Hasznos lehet, ha a tételt csak az ábra alapján újra átgondolják, elmondják, leírják.
- Készíthetnek más szövegekből hasonló ábrákat, hogy jobban megértsék az összefüggéseket.
- Az adattár segítségével ellenőrizhetik, valamint elmélyíthetik tárgyi ismereteik pontosságát.

A szerzők

Ókori civilizációk (1.2.)

A görög és a római építészet

1. Az ókori görög és római kultúra jelentősége

- Az európai kultúra megalapozói;
- az építészet alapelemeit a görögöktől örököltük – római közvetítéssel.

2. Az ókori Hellász építészete

Három nagy korszak, három jellemző stílus különíthető el:

- archaikus (Kr. e. 8–6. század);
- klasszikus (Kr. e. 5–4. század);
- hellenisztikus (Kr. e. 4. század végétől).

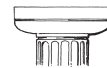
Jellemző épületek

Templom:

- lépcsőzetesen emelkedő alapzat;
- domborművel díszített, háromszög alakú oromzat (timpanon);

- központi eleme a cella, melyben az isten szobrát és a neki felajánlott kincseket tartották;
- a cellát körülvevő oszlopsor:
 - dór (zömök, lábazat nélküli);
 - ión (karcsú, lábazaton álló, csigavonal díszíti);
 - korinthuszi (fejezete növénydíszes);

dór

ión

korinthuszi

pl. **Zeusz** temploma **Olümpiában** dór (Kr. e. 6. sz.), az athéni **Akropolisz** templomai: a Parthenón (**Pallasz Athéné** temploma, dór oszloprendű, Kr. e. 5. sz.), az Erekhtheion ión (Kr. e. 5. sz.).

Színház:

- szabadtéri, lépcsőzetes nézőtér (a polisz egész lakossága elfért);
 - félkör alakú tánctér;
 - a színpad a templomot vagy királyi palotát idéző oromfal előtti keskeny sáv volt;
- pl. az athéni Dionüszosz-színház, epidauroszi, taorminai, epheszosi színház.

3. Róma építészete

Hatások:

- etruszk (Kr. e. 7. század);
- görög (Kr. e. 5. század);
- hellenisztikus (Kr. e. 3. század).

Korszakok:

- köztársaságkor (Kr. e. 5–1. század): jellemző elem a timpanon, a dór vagy ión oszloprend;
- császárkor (Kr. e. 1–Kr. u. 5. század): jellemző elem a boltív, féloszlop, a vegyes oszloprend.

Újítások:

- **boltív**, dongaboltozat, keresztboltozat, **kupola**;
- görög oszloprendek (pl. a Colosseumon dór, ión, korinthuszi oszlopfők) együttes alkalmazása;
- többszintes épületek;
- **mozaik**díszítés.

Jellemző épületek és építmények:

- templomok (pl. capitoliumi Jupiter-templom, Pantheon);
- **vízvezeték** (Róma, Aquincum, Segovia);
- **út** (pl. via Appia, Borostyánút);
- **diadalív** (pl. Titus diadalíve Rómában);
- **amfiteátrum** (pl. római **Colosseum**, pulai, nimes-i, aquincumi amfiteátrumok);
- lóversenypálya (hippodrom);
- színház (pl. Maxentius színháza Rómában);
- fürdő (pl. Caracalla fürdője Rómában, Aquincum római fürdője).

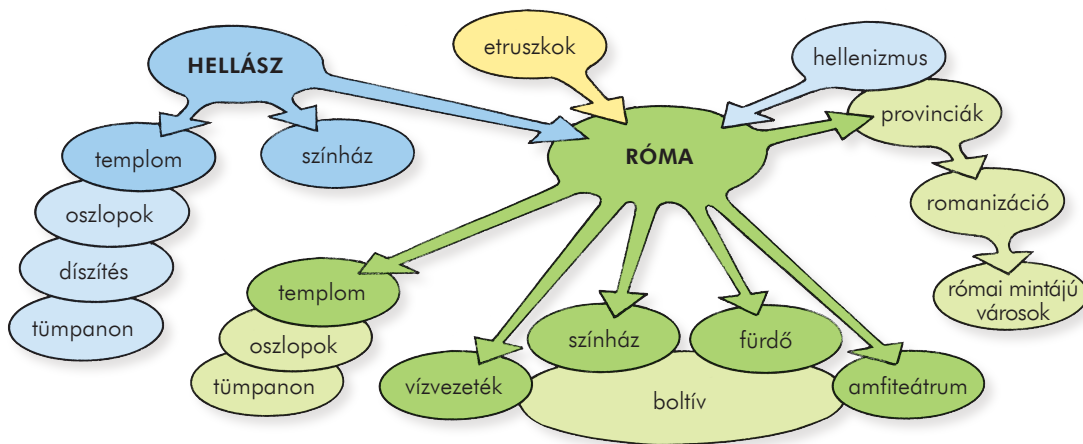
4. Római emlékek Magyarországon

Pannóniát az 1. század közepén szervezték **provinciává**;

- először utat, katonai táborot építettek;
- néhány évtized alatt **római városok** jelentek meg: a központ a **fórum** volt, **templomok**, **fürdők**, **vízvezetékek**, **amfiteátrumok** épültek;
- átriumos házak, paloták, villák nyomait is föltárták;
- a Borostyánutat védő erődökből alakult ki **Savaria** (Szombathely), Scarbantia (Sopron), Vindobona (Bécs);
- a dunai **limes** mellett jött létre Brigetio (Szöny), **Aquincum** (Óbuda), Intercisa (Dunaújváros);
- a 4. századtól megjelentek a **kereszténység** emlékei, pl. **Sopianae** (Pécs) ókeresztény sírkamrai és kápolnái.

5. Az antik építészet hatása

- A **provinciák romanizációjával** a Római Birodalom egész területén elterjedt;
- a kora középkorban hatott a bizánci és az arab építészetre;
- az érett és a késő középkorban a román és a reneszánsz stílusban jelentek meg elemei;
- a barokk, a klasszicista, a romantikus és a posztmodern építészetben is megjelentek antik elemek.

Fogalmak: Akropolisz, amfiteátrum, provincia

Személyek: Zeusz, Pallasz Athéné

Topográfia: Olümpia, Athén, Itália, Róma, Római Birodalom, Pannónia, Savaria, Aquincum

Kronológia: Kr. e. 5. sz. közepe

Adattár

Fogalmak

- **Akropolisz:** az athéni fellegvár, kiépítése a Kr.e. 5. századra esett;
- **amfiteátrum:** tömegszórakoztatást (pl. gladiátorjátékok, állatviadatok stb.) szolgáló kör vagy ellipszis alakú ókori római épület;
- **apostol:** Krisztus tanítványa, a hit terjesztője;
- **arisztokrácia:** előkelő, nagybirtokos társadalmi réteg az ókori görög poliszokban, amely kezdetben kizárólagos politikai jogokkal rendelkezett;
- **arkhón:** választott vezető a köztársasági államformában Athénban;
- **Biblia:** a keresztény vallás szent iratainak gyűjteménye, az Ószövetségnek nevezett első rész a zsidó vallásnak is szent könyv;
- **bulé (tanács):** Szolón 400, Kleiszthenész 500 főben határozta meg a létszámát; feladata a népgyűlési döntések előkészítése volt; összetétele a démosz javára változott a phülé-rendszer bevezetésével;
- **cserépszavazás:** a türannisz megakadályozására Athénban bevezetett intézmény;
- **demokrácia:** népuralom; az állam valamennyi polgára részt vesz a hatalom gyakorlásában;
- **démosz:** a görög poliszok társadalmának közrendű (földműves, iparos, kereskedő) rétege;
- **diaszpóra:** a zsidó háború leverése után Palesztinából elvándorolt, szétszórva élő zsidó közösségek;
- **evangélium:** Jézus életének és tanításainak összefoglalása; a *Biblia* négy ilyen történetet tartalmaz;
- **gladiátor:** egy sajátos csoporthoz tartozó rabszolga az ókori Rómában, közelharcra képezték ki, hogy részt vegyen a nép szórakoztatására rendezett viadalokon;
- **jeruzsálemi Templom:** a zsidó vallás központi épülete; az első Templomot Salamon építtette, a második a babiloni fogság után épült; a rómaiak Kr. u. 70-ben lerombolták; a Templom egy fala ma a Siratófal;
- **keresztény vallás:** monoteista vallás, amelynek középpontjában Jézus, a Messiás áll;
- **keresztység:** a keresztény vallás szentsége és szertartása, amelynek során a hívek vízbe merülés által megtisztulnak; később a szertartás a keresztény közösségbe való befogadást jelentette, és a bemerülést szentelt vízzel/olajjal való megkenés váltotta föl;
- **Messias:** a *Bibliában* a zsidóságnak megígért Megváltó, aki az emberiséget megváltja az eredendő bűntől;
- **misszió:** küldetés; a keresztény hit terjesztése;
- **monoteizmus:** egyistenhit, mely szerint a világban egyetlen, a világot kormányzó istenség létezik;
- **népgyűlés:** az állam polgárainak gyűlése, amely a demokráciában döntött az államügyekben;
- **Ószövetség/Héber Biblia:** a zsidóság szent iratainak, vallási és történeti hagyományainak gyűjteménye; legfontosabb része a *Tóra*, Mózes öt könyve;
- **politeizmus:** többistenhit vagy sokistenhit;
- **próféta:** az isteni kinyilatkoztatás közvetítői az Ószövetségben, jelentős szerepet játszottak a zsidó vallási hagyomány megtartásában;
- **provincia:** a Római Birodalom Itálián kívül eső, Rómának alárendelt területi és adminisztrációs egységei;
- **rabszolga:** önrendelkezési jogától megfosztott, munkavégzésre kötelezett személy;
- **Szentháromság:** a niceai zsinaton (325) elfogadott keresztény tan, amely szerint az Atya, a Fiú és a Szentlélek ugyanazon isteni lényeknek három különböző megjelenési formája, eszerint Krisztus nem ember, hanem isten volt;
- **sztratégosz:** hadvezér, Kr.e. 508-tól Athén választott tisztségviselője;
- **Tízparancsolat:** a legfontosabb erkölcsi előírások, amelyeket a *Biblia* szerint Mózes két kőtáblán kapott meg Jahvétól;
- **türannisz:** zsarnokság, köztársasági államformában megvalósított egyeduralom;
- **Újszövetség:** a *Biblia* része, a keresztény tanok összefoglalása; részei az evangéliumok, *Pál levelei*, *Apostolok cselekedetei*, *Jelenések könyve*;
- **úrvacsora:** a keresztény vallás szentsége: a hívek kenyér és bor formájában veszik magukhoz Krisztus testét és véré;
- **városállam/polisz:** a dór vándorlás után (Kr. e. 12. sz.) kialakult, városközpontú, kisebb területű görög állam;
- **zsidó vallás:** a héber törzsek közös vallása, monoteista vallás;
- **zsinat:** keresztény egyházi vezetők tanácskozása.

Személyek

- **Ábrahám:** a zsidóság első ősatya, aki megkötötte az első szövetséget az Úrral (Jahve);
- **Augustus:** (Kr. e. 63–Kr. u. 14) Octavianus; a Kr. e. 27. és Kr. u. 14. között uralkodó első római császár;
- **Constantinus:** (272/273–337) római császár, 313-ban szabad vallásgyakorlást biztosított a Birodalomban;
- **Hammurapi:** (Kr. e. 18. század) a Mezopotámiában megalakult Óbabiloni Birodalom alapítója;
- **Jahve:** a zsidóság egyetlen istenének megnevezése; előfordul még Elohim néven is, ma magyarul Teremtő, Örökkévaló a gyakoribb megnevezése;
- **Jézus:** (?–Kr. u. 33) a keresztény vallás alapítója;
- **Julius Caesar:** (Kr. e. 100–44) római politikus, államférfi, hadvezér; vele zárult le a római köztársaság története; egyeduralmi kísérlete elbukott;
- **Kleiszthenész:** (Kr. e. 6. sz.) a Kr. e. 508. év arkhónja, reformjai a demokrácia kialakulásához vezettek;
- **Mózes:** zsidó próféta, kivezette a zsidókat Egyiptomból, hozzá kötődnek a zsidóság életét meghatározó törvények;
- **Nagy Sándor:** (Kr. e. 356–323) Kr. e. 336–323 között uralkodó makedón király, hódításai következtében alakult ki a görög és keleti elemeket ötvöző hellenisztikus kultúra;
- **Periklész:** (Kr. e. 495–429) arisztokrata politikus, Kr. e. 444–429-ig viselte a sztratégoszi tisztséget Athénban;
- **Szent Pál:** (5 körül–65/67) apostol, a keresztény közösség jelentős vezetője; térítőútjai, levelei és reformja segítették a vallás elterjedését;
- **Szent Péter:** (1 k.–65/67) Jézus első tanítványa, apostol, Jézus halála után a keresztény közösség vezetője, Róma első püspöke.

Topográfia

- **Alexandria:** Egyiptom elfoglalása után Nagy Sándor alapította a Nílus torkolatában;
- **Aquincum:** római város Pannoniában, a mai Óbuda területén;
- **Athén:** az ókori Görögország egyik vezető poliszja;
- **Babilon:** az Ó-, illetve Újbabiloni Birodalom fővárosa;
- **Betlehem:** Jézus születésének helye;
- **Egyiptom:** az első egységes állam a Nílus mentén;
- **Itália:** az Appennini-félsziget történeti-politikai megnevezése, az ókorban Róma uralmának kiterjesztése után a Római Birodalom központi része;
- **Izrael:** a zsidó állam neve;
- **Jeruzsálem:** az ókori zsidó állam politikai és vallási központja;
- **Júdea:** Izrael kettészakadása után az egyik zsidó állam megnevezése;
- **Kánaán:** az „ígéret földje”, ahol a 11. században létrejött Izrael állam;
- **Mezopotámia:** a Tigris és Eufratesz folyók által határolt terület, több állam (sumer, akkád, babilóni, asszír) kialakulásának helye;
- **Nílus:** Egyiptom folyója;
- **Olümpia:** görög polisz a Peloponnészosz félszigeten; szent ligetében Zeusz tiszteletére négyévenként sportversenyeket rendeztek;
- **Palesztina:** Izrael római megnevezése;
- **Pannonia:** római provincia a mai Dunántúl, Ausztria, Szlovénia, Horvátország és Szerbia területén;
- **Róma:** a hagyomány szerint Kr. e. 753-ban alapított város, a Római Birodalom központja;
- **Római Birodalom:** a latin terjeszkedés következményeként a Földközi-tenger medencéjében kialakult állam;
- **Savaria:** római város Pannoniában, a mai Szombathely területén.

Kronológia

- **Kr. e. 3000–Kr. u. 476:** az ókor
- **Kr. e. 753:** Róma alapítása a hagyomány szerint;
- **Kr. e. 510:** a köztársaság kezdete Rómában;
- **Kr. e. 508:** Kleiszthenész reformjai Athénban;
- **Kr. e. 5. sz. közepe:** az athéni demokrácia fénykora, Periklész idején;
- **Kr. e. 44.:** Julius Caesar halála;
- **Krisztus születése:** a keresztény időszámítás kezdete;
- **Kr. u. 70:** Jeruzsálem és a második Templom lerombolása;
- **Kr. u. 313:** a keresztényeknek szabad vallásgyakorlást biztosító milánói rendelet kiadása;
- **Kr. u. 325:** összeült a keresztény hittételeket elfogadó első egyetemes zsinat, a niceai zsinat;
- **Kr. u. 395** a Római Birodalom kettéosztása.

A középkori város és lakói, a város kiváltságai, a céhek, a helyi és távolsági kereskedelem

1. A középkori városok kialakulása

Nyugat-Európában a mezőgazdaság fejlődése következtében kialakult az **árutermelés**, a **11–12. században** megnőtt a **városok** száma.

Városalakító tényezők

- **Távolsági kereskedelmi út**, útkereszteződés, kikötő, tájegységek találkozási pontja;
- vásárlóerő, **piac**;
- a piac közelébe költöző **kereskedők** és **önálló kézművesek** (polgárok).

Településkép

- A **főtér** egyben **piactér**, itt áll a **templom** és a **városháza**;
- a házak emeletesek: a földszinten **raktár**, **műhely**, istálló, az emeleten a tulajdonos lakása volt;
- szűk, zsúfolt utcák, alacsony szintű köztisztaság jellemezte;
- vezetékes víz, csatorna nem volt (gyakran járványok, tűzvészek pusztítottak).

Kommunamozgalom

- A városi települések világi és egyházi birtokok területén jöttek létre;
- a lakosság **adót** fizetett a földesúrnak, és a földesúr **bíráskodott** felettük;
- célja: függetlenség, **önmagukat kormányzó közösségek** (kommunák) létrehozása;
- Franciaországban és a Német-római Császárságban az uralkodók támogatták.

2. A városi kiváltságok

Királyi városok

- Közvetlenül az uralkodó fennhatósága alá kerültek, **önkormányzatisággal** rendelkeztek;
- **adójukat** évente egy összegben, az uralkodónak fizették;
- megkapták a **bíróválasztás** jogát (megszűnt a földesúri bíráskodás);
- **polgármestert és tanácsot választhattak**, amely irányította a közigazgatást, helyi rendeleteket hozott és bíróságként is működött;
- **városfalat** építhettek;
- **vásárt** tarthattak hetente, egyes városok **árumegállító jogot** is kaptak.

Mezővárosok

- **Földesúri fennhatóság** alatt maradtak: a földesúr joga volt a bíráskodás, adószedés;
- kereskedelmi kiváltságokat kaptak, polgári függetlenséget nem.

3. A város társadalma

- **Patríciosok**, kereskedők: a város irányítása (polgármester, főbíró, a városi tanács tagjai);
- **középrtegek**: iparosok (szavazás, adófizetés, közösségi feladatok);
- szegények (**plebejusok**): szolgálok, bérmunkások, nem rendelkeztek polgárjoggal.

4. A céhek

- Az azonos vagy rokon szakmákat űző **műhelyek** szervezete;
- élén a **céhmester** állt;
- a városi piacon csak a városi céhekbe tartozók árulhattak;
- tiltották a céhen kívüli kézművesek, a **kontárok** működését;
- meghatározták a **munkaidőt**, az alkalmazottak és a munkaeszközök számát, a termelhető **menyiséget**, a béreket és az árakat;

- szabályozták a **minőséget**;
- **korlátozták a versenyt** és a műhelyek számát;
- biztosították a céhbe tartozó iparosok megélhetését.

Az egy műhelyben dolgozók

- Mester: műhellyel rendelkezett, a céh tagja volt, magas szinten művelte szakmáját;
- legény/segéd: képzett iparos, de nem volt saját műhelye;
- inas: a szakmát tanulta.

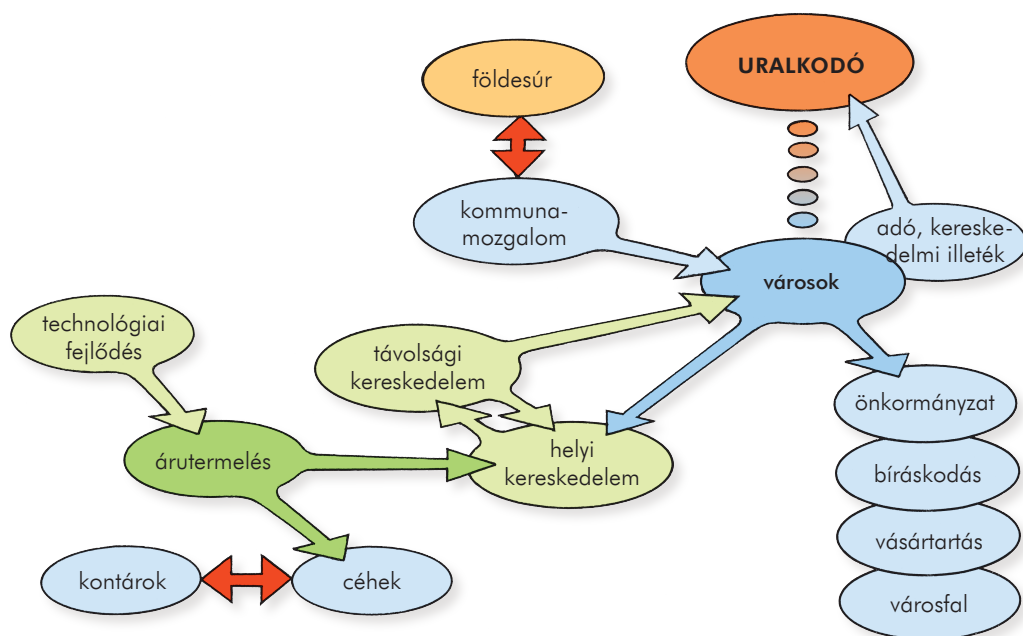
5. Kereskedelem

Helyi kereskedelem

- A céhek meghatározott körzetben ellátták a lakosságot **iparcikk**ekkel;
- a közeli falvak a városokat látták el **élelmisz**errel és **nyersany**aggal.

Távolsági kereskedelem

- A **levantei** kereskedelem (Velence, Genova, Pisa) keleti **luxuscikk**eket (pl. fűszerek, elefántcsont, selyem, üveg, papír) szállított a Földközi-tengeren;
- a **Hanza** szövetség (Hamburg, Bréma, Lübeck) nyugati iparcikkekkel (flandriai posztó, fémáru, fegyverek) és kelet-európai nyersanyagokkal (viasz, prém, bőr, fa, sózott hal) kereskedett a Londont és Novgorodot összekötő útvonalon (az Északi- és Balti-tengeren);
- **Milánó** kereskedői szárazföldi útvonalon juttatták el Dél-Németországba a levantei árut;
- a **champagne**-i vásárokon a nyugat-európai és az itáliai áruk cseréltek gazdát.

Fogalmak: polgár, **patríc**ius, **plebejus**, **céh**, **kontár**, levantei kereskedelmi hálózat, Hanza kereskedelmi hálózat

Topográfia: Velence, Firenze, Levante, Franciaország, Német-római Császárság, Baltikum, Milánó, Champagne

A rendszerváltoztatás Magyarországon (6.6.)

A rendszerváltoztatás (1989–1991)

1. A Kádár-korszak válsága

- Az **1973-as olajválság**gal megkezdődött a magyar állam eladósodása;
- a rendszer nem engedhette meg az **életszínvonal** jelentős csökkenését, ezért **hitelből** finanszírozta fenntartását;
- az 1980-as években az ország **adósságspirál**ba került: hitelből fizette a hiteleket;
- a szocialista **tervgazdálkodás** teljes kudarcot vallott:
 - megkezdődtek a leépítések, megjelent a **munkanélküliség**;
 - a válságot korábban szinte ismeretlen **infláció** kísérte;
- a növekvő **bizonytalansággal** együtt nőtt a lakosság elégedetlensége;
- a Nyugat által is támogatott **ellenzék** egyre bátrabban lépett föl a diktatúra ellen;
- **Mihail Gorbacsov** sikertelen **reformjai** meggyengítették a Szovjetuniót.

2. Az ellenzék

- Az MSZMP **belső ellenzéke** a szabad piaci viszonyok kialakítását sürgette;
- a *Beszélő* című szamizdat (illegális magánkiadású) folyóirat köre **liberális polgári** szellemben a **szabadságjogok védelmét** helyezte a középpontba;
- a **népi-nemzeti** szellemiségű ellenzékiek a **határon túli magyarok** sorsán és a **népességfogyás** okain akartak elsősorban változtatni;
- az **1985-ben** megtartott **monori találkozón** nem jött létre ellenzéki egység, az egyes csoportok külön **pártokká** alakultak;
- 1987-ben megalakult a **konzervatív** szellemiségű Magyar Demokrata Fórum (**MDF**);
 - vezetősége a főleg írókból álló népi-nemzeti ellenzékhez tartozott;
- 1988-ban szerveződött párttá a **liberális** szellemiségű Szabad Demokraták Szövetsége (**SZDSZ**);
 - vezetősége főleg városi értelmiségiekből, szociológusokból állt;
- 1988-ban megalakult a Fial Demokraták Szövetsége (**FIDESZ**);
 - vezetősége és tagjai is az antikommunista fiatal nemzedékből kerültek ki;
- az **MSZMP** **belső ellenzéke** gazdasági és politikai reformterveket dolgozott ki (kétszintű bankrendszer, privatizáció, gazdaság decentralizáció);
 - 1988-ban megbuktatták **Kádár Jánost**, a párt vezetését a fiatalabb generáció vette át;
 - **1989** őszén a párt kettészakadt, a reformerekből megalakult a jogutód **MSZP**;
- **1988–89-ben** újjáalakultak történelmi pártok is: az **FKgP**, a **KDNP** és az **MSZDP**;
- az ellenzéki mozgalmak egy része civil szervezet maradt, pl. a Duna Kör, amely a bős-nagy-marosi vízlépcső építése ellen tiltakozott.

3. A rendszerváltoztatás

1989

- Az Országgyűlés törvényesítette a **többspártrendszert**;
- **Németh Miklós** kormánya megkezdte a szabad választások előkészítését;
- a **Nemzeti Kerekasztal** (MSZMP, Ellenzéki Kerekasztal, szakszervezetek és civilek) megállapodott a **jogállammá** alakítás lépéseiről (**sarkalatos törvények**):
 - az alkotmány **hatalmi ágak megosztását** biztosító módosításáról;

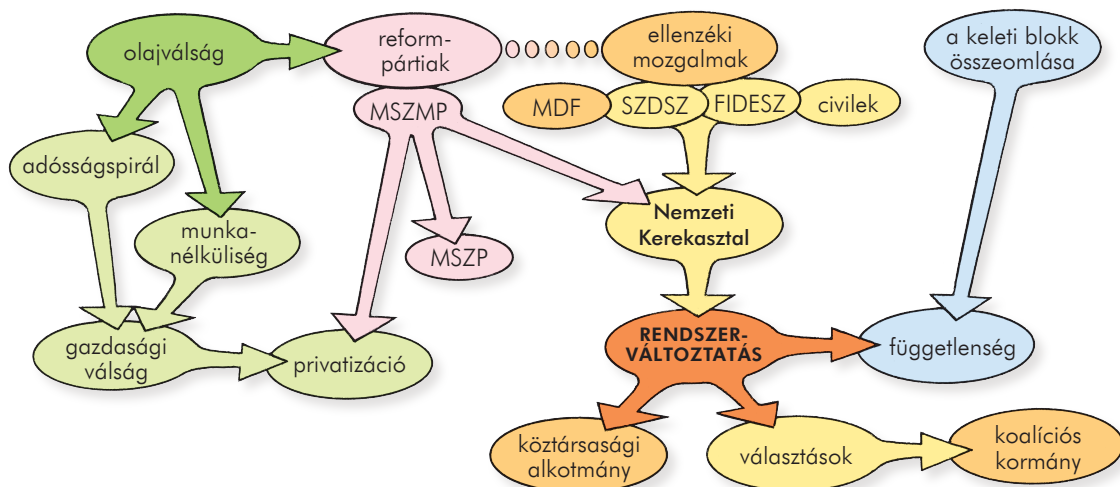
- a törvényesség felett őrökdő **Alkotmánybíróság** létrehozásáról;
- a **pártok** működési szabályairól;
- a **választási rendszerről**;
- a **Büntető Törvénykönyv**, illetve a büntetőeljárás törvények módosításáról;
- az ellenzék követeléseit a Nemzeti Kerekasztalon elfogadott megállapodások alapján a pártállamban megválasztott **Országgyűlés** törvényesítette;
- június 16-án **Nagy Imrét** és mártírtársait ünnepélyesen **újratemették** Budapesten;
- az 1956-os forradalom évfordulóján, **október 23-án** elfogadták az **Alkotmányt** és kikiáltották a **harmadik Magyar Köztársaságot**.

1990

- A tavasszal megtartott szabad választásokat az **MDF** nyerte meg;
- **Antall József** (MDF) **koalíciós kormányt** alakított az FKgP és a KDNP részvételével;
- a parlamenti **ellenzék** pártjai az SZDSZ, a FIDESZ és az MSZP voltak;
- a Parlament elnöke Szabad György (MDF) lett;
- a kormányprogram a **szociális piacgazdaság** megteremtését és a demokráciához való visszatérést jelölte meg fő célként;
- a pártok megállapodása alapján a **köztársasági elnökről** a Parlament döntött (így akadályozták meg, hogy a népszerű **Pozsgay Imre** (MSZP) szerezze meg a tisztséget);
- köztársasági elnökké **Göncz Árpádot** (SZDSZ) választották;
- az Alkotmánybíróság első elnöke **Sólyom László** volt.

1991

- Június 16-án az utolsó szovjet katonai egységek elhagyták Magyarországot;
- ekkor vált teljessé az Alkotmányban is nyilvánított **függetlenség**.

Fogalmak: adósságspirál, Magyar Demokrata Fórum (MDF), Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ), Fialat Demokraták Szövetsége (Fidesz), Magyar Szocialista Párt (MSZP), Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP), rendszerváltoztatás, Nemzeti Kerekasztal, jogállam, sarkalatos törvények, Alkotmánybíróság

Személyek: Németh Miklós, Antall József, Pozsgay Imre, Göncz Árpád

Kronológia: 1987, 1989-90; 1990, 1991

Az Európai Unió főbb szervei és működésük

1. Az integráció lépései

A szuperhatalmakkal szemben szükség volt Nyugat-Európa erőforrásainak egyesítésére:

- **1951**-ben létrehozták az **Európai Szén- és Acélközösséget** (Montánunió);
- **1957**-ben **vámunió** jött létre, és ezzel megalakult az **Európai Gazdasági Közösség**;
- **1967**-ben létrejött az **Európai Közösségek** szervezete;
- a maastrichti szerződés hatályba lépésével, **1993**-ban jött létre az **Európai Unió**.

2. Az Európai Unió szervezetének kiépítése

Maastrichti szerződés (1992)

- Bevezették az **uniós állampolgárságot**;
- növelték az **Európai Parlament hatáskörét**;
- kijelölték az **együttműködés** három pillérét:
 - **gazdasági** együttműködés;
 - közös **kül-, védelmi és biztonságpolitika** (nem korlátozva a tagok szuverenitását);
 - a **belügyi és igazságügyi elvek összehangolása** (pl. menedékjog, bevándorlás).

Schengeni egyezmény (1995)

- A **belső határokon** megszüntették az útlevél-ellenőrzést (visszaállítható);
- Bulgária, Ciprus, Románia, Írország nem csatlakozott az egyezményhez;
- az unió **külső határain** a migráció növekedése miatt erősítik az ellenőrzést.

Lisszaboni szerződés (2009)

- Az **Európai Parlament** joga a **Bizottság elnökének** kinevezése;
- a Parlament a Tanáccsal egyenrangú jogalkotó:
 - az európai uniós **költségvetés** megalkotásában;
 - a **mezőgazdasági politikában**;
 - a **bel- és igazságügy** területén.

3. Az integrációban részt vevő államok

- Az alapítók: az **NSZK, Franciaország, Olaszország** és a **Benelux államok**;
- csatlakozók: **Dánia, Írország, Egyesült Királyság** (1973), **Görögország** (1981), **Portugália** és **Spanyolország** (1986);
- az **Európai Unióba** lépett be **Ausztria, Finnország és Svédország** (1995);
- **2004**-ben a volt szocialista országok, **Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Észtország, Lettország, Litvánia, Magyarország** mellett **Ciprus** és **Málta** lett tagállam;
- 2007-ben **Bulgária** és **Románia**, 2013-ban **Horvátország** csatlakozott;
- 2020. január 31-én az Egyesült Királyság kilépett az Európai Unióból (**brexít**).

4. Az Európai Unió főbb szervei

Európai Parlament (székhelye Strasbourg)

- Az uniós választópolgárok **közvetlenül választják**, ötéves mandátummal rendelkezik;
- **ellenőrzési joga** van a többi uniós intézmény felett;
- részt vesz a költségvetés megalkotásában és a döntések előkészítésében;

- a képviselők **politikai pártcsaládok** részeként vesznek részt a Parlament munkájában;
- létszáma 705 fő (egy ország képviselőinek száma az ország lélekszámával arányos).

Európai Tanács (székhelye **Brüsszel**)

- Meghatározza az unió **politikai programját** (a jogalkotásban nem vesz részt);
- tagjai az uniós **országok állam-/kormányfői**, a **Bizottság elnöke**, a **külsügyi főképviselő**.

Bizottság (székhelye **Brüsszel**)

- Az **unió egészének érdekeit** képviseli:
 - előterjeszti a jogszabálytervezeteket és az EU költségvetési tervezetét;
 - felügyeli az uniós jog alkalmazását;
 - az Európai Unió Tanácsával együtt felel az EU szakpolitikai döntéseiért;
- tagjai az öt évre megbízott, az **uniós szakpolitikai** területért felelős **biztosok**;
- élén a Parlament által megválasztott **elnök** áll.

Az Európai Unió Tanácsa (székhelye **Brüsszel**)

- Összehangolja a tagországok **szakpolitikai döntéseit**;
- az Európai Parlamenttel közösen megalkotja az **uniós jogszabályokat**;
- tagjai az országok hivatalban levő **szakminiszterei**.

Az Európai Unió Bírósága (székhelye **Luxembourg**)

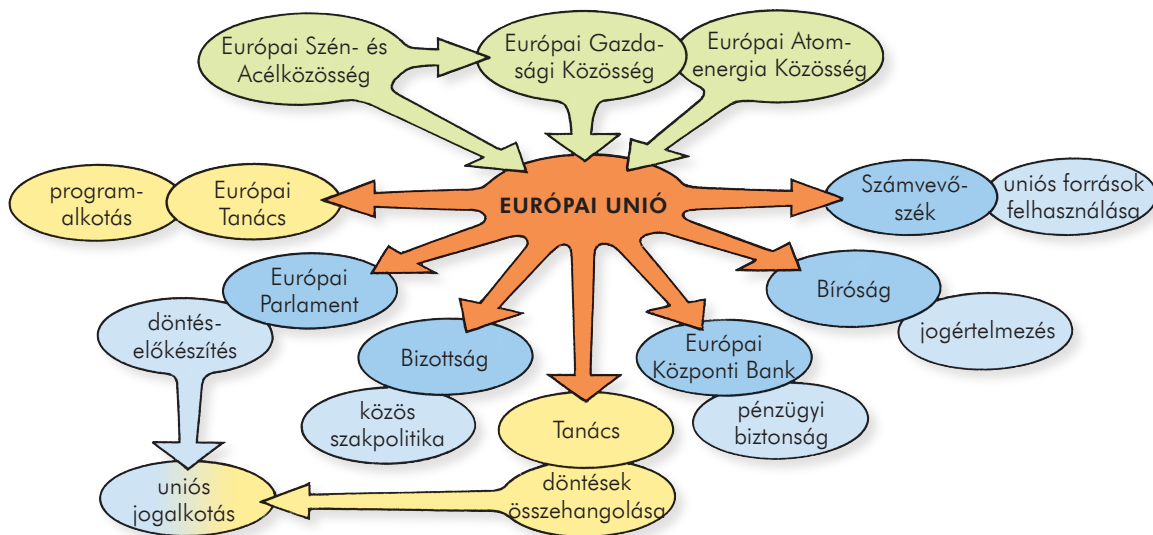
- Értelmezi az uniós jogszabályokat, segítve a tagállamokon belüli egységes alkalmazást.

Európai Központi Bank (székhelye **Frankfurt**)

- Őrködik az árstabilitás és a pénzügyi rendszer biztonsága fölött;
- a tagállamok jegybankjaival együttműködve bocsátja ki a közös valutát, az **eurót**.

Számvevőszék (székhelye **Luxembourg**)

- Feladata az uniós források felhasználásának ellenőrzése.

Fogalmak: integráció, Európai Unió, maastrichti szerződés, schengeni egyezmény, Európai Parlament, Európai Tanács, Európai Bizottság, Európai Unió Tanácsa, euró

Topográfia: Brüsszel, Strasbourg, Luxembourg

Kronológia: 2004

Tartalomjegyzék

A könyv használatáról	5
A középszintű vizsga az érettségien	6

Az ókor

Politika (1.1.)	10
Az athéni államszervezet és működése a demokrácia virágkorában	10
Ókori civilizációk (1.2.)	12
A görög és a római építészet	12
Vallások (1.3.)	14
A zsidó monoteizmus	14
A kereszténység kialakulása, tanai, elterjedése	16
Adattár	18

A középkor

Az iszlám világ (2.1.)	22
Mohamed tanításai és a Korán; az arab hódítás és feltartóztatása Európában	22
Gazdaság, társadalom, állam (2.2.)	24
Az uradalom, a földbirtokosok és jobbágyok kötelességei és jogai	24
A középkori város és lakói, a város kiváltságai, a céhek, a helyi és távolsági kereskedelem	26
Egyház és kultúra Európában és Magyarországon (2.3.)	28
Az egyházi hierarchia, az egyházi intézményrendszer, a szerzetesség Európában	28
Az egyházi hierarchia, az egyházi intézményrendszer, a szerzetesség az Árpád-kori Magyarországon	30
Román, gótikus és reneszánsz építészet – európai és magyar példák	32
Magyar őstörténet és honfoglalás (2.4.)	34
A honfoglalás okai és menete, a kalandozások/támadó hadjáratok	34
A keresztény államalapítás és az Árpád-kor (2.5.)	36
Géza és I. (Szent) István államszervező tevékenysége, a földbirtokrendszer és a vármegyeszervezet	36
Az Aranybulla legfontosabb elemei	38
IV. Béla uralkodása: tatárjárás és újjáépítés	40
A vegyesházi királyok kora (2.6.)	42
A királyi hatalom újbóli megszilárdítása Anjou I. Károly idején, a visegrádi királytalálkozó	42
Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi János és Hunyadi Mátyás törökellenes harcai	44
Hunyadi Mátyás: a központosított királyi hatalom, jövedelmek és kiadások, birodalomépítő tervek	46
Adattár	48

A kora újkor

A földrajzi felfedezések és következményeik (3.1.)	56
A portugál és spanyol felfedezések, a korai kapitalizmus (árforradalom, manufaktúrák, bankok és tőzsde, a jobbágyrendszer átalakulása)	56

A reformáció és a katolikus megújulás (3.2.)	58
A reformáció, a protestáns egyházak megszerveződése és a protestantizmus elterjedése Európában	58
Az ellenreformáció, a katolikus megújulás és a barokk Európában	60
A reformáció, a protestáns egyházak megszerveződése, a protestantizmus elterjedése és az ellenreformáció Magyarországon	62
Törökellenes és rendi küzdelmek (3.3.)	64
A mohácsi csata és közvetlen előzményei, a kettős királyválasztás	64
Az ország három részre szakadása; a várháborúk (1541–1568)	66
Erdély (3.4.)	68
Erdély sajátos etnikai és vallási helyzete	68
Magyarország a Habsburg Birodalomban (3.5.)	70
A Rákóczi-szabadságharc okai, céljai, fordulópontjai és a szatmári béke	70
Magyarország újranépesülése és újranépesítése	72
A felvilágosodás (3.6.)	74
A brit alkotmányos monarchia működése	74
Az amerikai köztársaság működése	76
A felvilágosodás államelméletei; az Emberi és polgári jogok nyilatkozata	78
Mária Terézia és II. József reformjai	80
Adattár	82
Az újkor	
Politikai eszmék (4.1.)	88
Új eszmék: liberalizmus, nacionalizmus, konzervativizmus	88
Az ipari forradalom első hulláma (4.2.)	90
Az ipari forradalom első hulláma: textilipar, közlekedés, gyárpar	90
A reformkor (4.3.)	92
A reformkor fő kérdései (a magyar nyelv ügye, a jobbágykérdés, a polgári alkotmányosság kérdése)	92
Széchenyi és Kossuth programja és vitája	94
A forradalom és szabadságharc (4.4.)	96
A pesti forradalom és az áprilisi törvények	96
A szabadságharc főbb eseményei: harc a dinasztíával és a nemzetiségekkel, tavaszi hadjárat	98
A Függetlenségi nyilatkozat, a szabadságharc leverése	100
Az ipari forradalom második hulláma (4.5.)	102
Az ipari forradalom második hulláma: kutatás és fejlesztés, közlekedés, vegyipar, gépipar, elektronika – a világban	102
Az ipari forradalom második hulláma: kutatás és fejlesztés, közlekedés, vegyipar, gépipar, elektronika Magyarországon	104
Gazdasági kiegyezés és állami gazdaságpolitika a dualista Magyarországon	106
A szocializmus (4.6.)	108
A szocializmus eszméje	108
Polgári állam, nagyhatalmi törekvések (4.7.)	110
A polgári nemzetállam jellemzői, alkotmányosság és jogegyenlőség Németország példáján	110
A polgári nemzetállam jellemzői, alkotmányosság és jogegyenlőség az Amerikai Egyesült Államok példáján	112

A polgári nemzetállam jellemzői, alkotmányosság és jogegyenlőség Magyarország példáján	114
A dualizmus kora (4.8.)	116
A kiegyezés okai, a közös ügyek, a magyar államszervezet	116
A nemzetiségi kérdés Magyarországon (4.9.)	118
Etnikai viszonyok, zsidó emancipáció, cigányok/romák Magyarországon a dualizmus korában	118
Adattár	120

A világháborúk kora

Az első világháború (5.1.)	126
A háború jellemzői, hadviselő felek	126
Magyarország részvétele az első világháborúban	128
Politikai változások a háború után (5.2.)	130
A forradalmi átalakulás kísérlete és kudarca, Tanácsköztársaság és ellenforradalom Magyarországon	130
Párizs környéki békek (5.3.)	132
A trianoni békediktátum születése, tartalma és következményei	132
Állam, ideológia és gazdaság a két világháború között (5.4.)	134
A nemzetiszocialista Németország	134
A kommunista Szovjetunió	136
Politika és gazdaság Magyarországon (5.5.)	138
Politikai és gazdasági konszolidáció Magyarországon az 1920-as években	138
Társadalom és életmód Magyarországon (5.6.)	140
Oktatás és kultúrpolitika Magyarországon	140
A második világháború (5.7.)	142
A második világháború kitörése, hadviselő felek, a világháború jellemzői	142
Magyarország a második világháborúban (5.8.)	144
A területi revízió lépései, az ország hadba sodródásának folyamata	144
A holokauszt Európában és Magyarországon (5.9.)	146
A zsidóság jogfosztásának folyamata és a holokauszt Európában	146
A zsidóság jogfosztásának folyamata és a holokauszt Magyarországon	148
Magyarország pusztulása (5.10.)	150
Német megszállás, nyilas diktatúra – a hadszíntérré vált ország, deportálások a Szovjetunióba	150
Adattár	152

A hidegháború kora

A hidegháború kora (6.1.)	160
A szovjet–amerikai szembenállás, a két Németország létrejötte, a két világrend jellemzői	160
A kétpólusú világ felbomlása (6.2.)	162
Németország újraegyesítése, a Szovjetunió felbomlása	162
A kommunista diktatúrák bukása Közép-Európában	164
A kommunista diktatúra kiépítése és működése (6.3.)	166
A Rákosi-diktatúra	166
Az 1956-os forradalom és szabadságharc (6.4.)	168
A forradalom okai és céljai, a kormánypolitika változásai, a szabadságharc és leverése, a megtorlás	168

A kádári diktatúra (6.5.)	170
A pártállam, a téveszesítés, a tervezgazdaság, a kultúrpolitika, az elnyomás változó formái – a kádári alku	170
A rendszerváltoztatás Magyarországon (6.6.)	172
A rendszerváltoztatás (1989–1991)	172
A piacgazdaságra való áttérés, gazdasági szerkezetváltás, privatizáció, a külföldi tőke szerepe, a külkereskedelem átalakulása	174
Adattár	176
 A jelenkor	
Nemzetközi együttműködés, globális világ (7.1.)	182
Az Európai Unió főbb szervei és működésük	182
Demográfiai változások, a népmozgások irányai a világban 1945-től napjainkig	184
Demográfiai változások, a népmozgások irányai Magyarországon 1945-től napjainkig	186
Politikai intézmények (7.2.)	188
Az Alaptörvény, a hatalmi ágak és intézményeik, az önkormányzatok és a választási rendszer	188
Nemzet (7.3.)	190
A határon túli magyarok helyzete napjainkban (demográfia, asszimiláció, autonómia, oktatás)	190
A magyarországi nemzetiségek és a cigányság helyzete napjainkban (demográfia, kisebbségi jogok, oktatás)	192
Adattár	194